
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. LIV/LV

SECTIO G

2007–2008

Wydział Prawa i Administracji UMCS
Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego

ANNA PRZYBOROWSKA-KLIMCZAK

Ochrona dziedzictwa kulturalnego w dokumentach Rady Europy

The protection of cultural heritage in the Council of Europe documents

POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI RADY EUROPY
NA RZECZ OCHRONY DZIEDZICTWA KULTURALNEGO

W bogatym dorobku traktatowym Rady Europy istotne miejsce zajmuje sprawa ochrony dóbr kulturalnych i dziedzictwa kulturalnego. Określeniem „wspólne dziedzictwo” narodów i państw europejskich posłużono się już w postanowieniach Statutu Rady Europy, sporządzonego w Londynie 5 maja 1949 roku.¹ W preambule Statutu stwierdzono, że dziedzictwo to obejmuje duchowe i moralne wartości, a w myśl art. 1 składają się na nie ideały i wartości, które należy chronić i wcielać w życie, dążąc do większej jedności państw członkowskich. Określony w ten sposób cel Rady Europy powinien być osiąganym poprzez zawieranie porozumień między państwami członkowskimi i podejmowanie wspólnych działań.

W przyjętej pod auspicjami Rady – Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 5 listopada 1950 roku nie zamieszczono jednak postanowień dotyczących praw kulturalnych.² Zestawiając katalog praw podlegających konwencyjnej ochronie, ograniczono się przede wszystkim do praw cywilnych i politycznych. W protokołach dodatkowych do Konwencji spo-

¹ Dz.U. 1994, nr 118, poz. 565; European Treaty Series (dalej – ETS) No. 001. Teksty wszystkich konwencji Rady Europy w języku angielskim i francuskim są dostępne na stronie internetowej: conventions.coe.int.

² Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284 z późn. zm.; ETS No. 005.

śród praw kulturalnych uwzględniono tylko prawo do nauki. W Protokole (nr 1) z 20 marca 1952 roku stwierdzono, że nikt nie może być pozbawiony tego prawa.³ Zaznaczono też, iż państwa realizując swoje funkcje w dziedzinie wychowania i nauczania, uznają, że rodzice mają prawo do tego, by zgodnie ze swoimi przekonaniami religijnymi i filozoficznymi zapewnić dzieciom wychowanie i nauczanie.

Sprawa ochrony „wspólnego dziedzictwa” państw członkowskich Rady została natomiast szerzej ujęta w Europejskiej Konwencji kulturalnej z 19 grudnia 1954 roku.⁴ W preambule Konwencji powołano się na postanowienia Statutu Rady i zachęcono państwa do zawierania dwustronnych umów kulturalnych, prowadzenia wspólnej polityki zmierzającej do ochrony i rozwoju kultury europejskiej oraz popierania studiów nad językami, historią i cywilizacją innych państw oraz ich wspólnym dorobkiem cywilizacyjnym. Państwa–strony Konwencji zobowiązały się do podejmowania działań na rzecz ochrony i wspierania rozwoju ich narodowego wkładu do „wspólnego dziedzictwa kulturalnego Europy”. Do ich obowiązków w zakresie ochrony dziedzictwa kulturalnego nawiązano bezpośrednio w postanowieniach art. 5. W myśl tych postanowień państwa powinny uznać, iż pozostające w ich dyspozycji obiekty o europejskiej wartości kulturalnej są integralnymi składnikami wspólnego dziedzictwa kulturalnego Europy, a ich działania powinny zmierzać do zapewnienia ochrony i właściwego udostępniania tych obiektów.

W postanowieniach Konwencji podkreślono podwójny charakter zobowiązań protekcyjnych, wynikający z odpowiedzialności każdego państwa za podjęte działania przed własnym społeczeństwem i przed całą ludzkością. Ochrona dziedzictwa kulturalnego powinna być realizowana w taki sposób, by umożliwić uczonym i wszystkim zainteresowanym osobom korzystanie z dorobku kulturalnego. Uznano bowiem, iż nikt nie ma wyłącznych praw do dysponowania tym dorobkiem.⁵ Powinno to skłaniać państwa europejskie do udzielania, w ramach współpracy regionalnej, wsparcia tym państwom, które same nie są w stanie sprostać wymaganiom w zakresie zapewnienia dobrom kulturalnym właściwej ochrony przed zniszczeniem, zapomnieniem, kradzieżami i nielegalnym wywozem.

Postanowiono, że różne projekty zgłaszane przez państwa–strony w związku ze stosowaniem Konwencji będą przedmiotem posiedzeń Komitetu Ekspertów Kulturalnych Rady Europy. Ustalenia Komitetu mogą przyjmować formę zaleceń kierowanych do Komitetu Ministrów Rady. O decyzjach podejmowa-

³ Dz.U. 1995, nr 36, poz. 175; ETS No. 009.

⁴ Dz.U. 1990, nr 8, poz. 44; ETS No. 018.

⁵ Por. A. Marchisotto, *The Protection of Art in Transnational Law*, „Vanderbilt Journal of Transnational Law” 1974, vol. 7, nr 3, s. 718–719 i S. A. Williams, *The International and National Protection of Movable Cultural Property. Comparative Study*, New York 1978, s. 172.

nych przez Komitet Ministrów i Komitet Ekspertów Kulturalnych Sekretarz Generalny Rady informuje państwa–strony Konwencji, które z kolei powiadamiają Sekretarza o swoich działaniach implementacyjnych. Postanowienia te mają sprzyjać pobudzaniu i utrzymywaniu aktywności państw–stron w zakresie zachowania i rozwoju dziedzictwa kulturalnego.

Należy podkreślić, iż stronami Konwencji kulturalnej mogą być nie tylko państwa członkowskie Rady Europy, ale także inne państwa europejskie zaproszone do przystąpienia do Konwencji przez Komitet Ministrów Rady.⁶

W ramach urzeczywistniania celów wskazanych w Konwencji kulturalnej Rada Europy podjęła w następnych latach działania zmierzające do przygotowania projektów odpowiednich dokumentów międzynarodowych. Efektem tych starań było opracowanie konwencji dotyczących ochrony różnych rodzajów dziedzictwa kulturalnego: archeologicznego, architektonicznego i audiowizualnego. Podsumowaniem dotychczasowych inicjatyw Rady w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturalnego było przyjęcie konwencji dotyczącej znaczenia tego dziedzictwa dla społeczeństwa.

OCHRONA DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO

Pierwszą umową międzynarodową bezpośrednio odnoszącą się do dziedzictwa kulturalnego, przygotowaną pod auspicjami Rady Europy, była Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego, sporządzona w Londynie 6 maja 1969 roku.⁷ Wstępny projekt umowy został opracowany przez grupę ekspertów i Radę Współpracy Kulturalnej, działające w ramach Rady Europy, na podstawie raportu pt. *Propozycje europejskich działań na rzecz ochrony dziedzictwa archeologicznego*, przygotowanego przez profesora Uniwersytetu Rzymskiego – Massimo Pallottino.⁸ Autor raportu dowodził tezy o wyższości wartości naukowej dziedzictwa archeologicznego nad jego walorami ekonomicznymi, kulturalnymi i prestiżowymi oraz twierdził, że idea kulturalnej koncepcji europejskości powinna dominować nad zasadą integralności dziedzictwa narodowego.⁹

⁶ Obecnie stronami Konwencji są wszystkie państwa należące do Rady Europy, a także Stolica Apostolska (od 10 grudnia 1962 roku) i Białoruś (od 18 października 1993 roku). Zawarte w przypisach informacje dotyczące podmiotowego zakresu obowiązywania konwencji są podawane na dzień 31 grudnia 2008 roku.

⁷ European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage, London, 6 May 1969, ETS No. 066.

⁸ Proposals for European Action to Protect the Archaeological Heritage – Report by Massimo Pallottino, Council of Europe, Council for Cultural Cooperation, doc. CCC/AC/65/13.

⁹ Jego zdaniem: „czy dany zabytek jest w tych czy w innych rękach, czy jest konserwowany w takim czy innym miejscu, jest to sprawa o drugorzędnej wartości w porównaniu z podstawo-

Projekt konwencji był przedmiotem dalszej debaty w Komitecie Ministrów, podczas której analizowano komentarze do projektu nadesłane przez państwa członkowskie Rady. Przy opracowaniu ostatecznej wersji konwencji uwzględniono również dokumenty przyjęte wcześniej przez UNESCO, przede wszystkim Zalecenie dotyczące międzynarodowych zasad mających zastosowanie do wykopalisk archeologicznych z 5 grudnia 1956 roku¹⁰ oraz Zalecenie dotyczące środków zakazujących i zapobiegających nielegalnemu eksportowi, importowi i przeszeniu własności dóbr kulturalnych z 19 listopada 1964 roku.¹¹

Przedmiotem konwencyjnej ochrony są wszelkie pozostałości i obiekty lub innego rodzaju ślady ludzkiej egzystencji stanowiące świadectwo epok i cywilizacji, dla których wykopaliska lub odkrycia są podstawowym źródłem informacji.

W preambule Konwencji zaznaczono, że przede wszystkim na państwie bezpośrednio zainteresowanym, na którego terytorium znajdują się obiekty dziedzictwa archeologicznego, ciąży moralny obowiązek ich ochrony. W dalszych postanowieniach wskazano konkretne działania, które powinny podjąć państwa-strony na płaszczyźnie krajowej. Państwa powinny wyznaczyć oraz chronić miejsca i obszary o znaczeniu archeologicznym oraz utworzyć specjalne strefy rezerwowe (*reserve zones*) w celu zachowania materialnych świadectw cywilizacji, które będą wykorzystywane w pracach przyszłych pokoleń archeologów. Wszelkie nielegalne prace wykopaliskowe powinny być w tych miejscach, obszarach i strefach zakazane, a jeśli były prowadzone – bezwzględnie wstrzymane. Prace wykopaliskowe mogą prowadzić tylko osoby wykwalifikowane, po uzyskaniu odpowiedniego zezwolenia, a rezultaty tych prac i wydobyte przedmioty powinny być otoczone szczególną ochroną.

Konwencja przewiduje też wiele obowiązków państw-stron związanych z gromadzeniem i upowszechnianiem informacji na temat wykopalisk i obiektów archeologicznych. Wskazuje na potrzebę tworzenia inwentarzy i przygotowywania katalogów naukowych obiektów archeologicznych stanowiących przedmiot własności państwowej, a w miarę możliwości, należących także do osób prywatnych. Państwa powinny dążyć do ułatwienia obrotu przedmiotami archeologicznymi w celach naukowych, kulturalnych i edukacyjnych oraz popierać wymianę informacji na temat tych przedmiotów i wykopalisk archeologicznych pomiędzy

wym wymogiem, jakim jest pełna informacja historyczna o danym obiekcie”; *ibid.*, s. 59. Por. H. N i e ć, *Ojczyzna dzieła sztuki. Międzynarodowa ochrona integralności narodowej spuścizny kulturalnej*, Warszawa-Kraków 1980, s. 170–171.

¹⁰ Recommendation on International Principles Applicable to Archaeological Excavation, 5 December 1956, Records of the General Conference, Ninth Session, New Delhi 1956, Resolutions, s. 40–44.

¹¹ Recommendation on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Export, Import and Transfer of Ownership of Cultural Property, 19 November 1964, Records of the General Conference, Thirteenth Session, Paris 1964, Resolutions, s. 148–150.

instytucjami naukowymi, muzeami i kompetentnymi służbami krajowymi. W ramach obowiązków informacyjnych szczególne znaczenie ma przekazywanie kompetentnym władzom państwowym szczegółowych danych na temat wszelkich transakcji zbywania obiektów pochodzących z nielegalnych wykopalisk lub niezgodnie z prawem wystawionych na sprzedaż dóbr legalnie pozyskanych. Działalność wychowawcza państwa powinna zmierzać do uświadomienia społeczeństwu wartości dziedzictwa archeologicznego oraz zagrożeń związanych z niekontrolowanymi wykopaliskami. Skuteczność krajowej ochrony tego dziedzictwa zależy też od właściwej polityki gromadzenia zbiorów muzealnych. Muzea państwowe i inne instytucje o podobnych funkcjach wystawienniczych i edukacyjnych, działające pod państwową kontrolą, nie powinny nabywać obiektów archeologicznych pochodzących z potajemnych wykopalisk lub nielegalnie przeznaczonych do sprzedaży.¹²

Drugą płaszczyzną aktywności państw–stron Konwencji powinna być współpraca międzynarodowa. Współdziałanie państw powinno koncentrować się na wymianie informacji, podejmowaniu wspólnych badań nad problemami związanymi z identyfikacją i oceną autentyczności dóbr archeologicznych, udzielaniu sobie porad i pomocy w udoskonalaniu ustawodawstw krajowych dotyczących ochrony dziedzictwa archeologicznego.

W Konwencji nałożono na państwa–strony obowiązek informowania Sekretarza Generalnego Rady o podejmowanych przez nie działaniach implementacyjnych. Podobnie jak w wypadku Europejskiej Konwencji kulturalnej, stronami Konwencji z 1969 roku mogły zostać także państwa nienależące do Rady Europy, zaproszone do przystąpienia przez Komitet Ministrów Rady. Konwencja weszła w życie po półtora roku od jej otwarcia do podpisu – 20 listopada 1970 roku.¹³

Po prawie dwudziestu latach stosowania postanowień Konwencji z 1969 roku uznano, że należy uwzględnić uzyskane w tym okresie doświadczenia państw–stron oraz wprowadzić nowe uregulowania, które pozwoliłyby na wyeliminowanie dostrzeżonych wad umowy i przyczyniłyby się do wzmocnienia współpracy europejskiej na rzecz ochrony dziedzictwa archeologicznego. W latach sześćdziesiątych, kiedy przygotowywano Konwencję, głównym zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego były nielegalne wykopaliska, natomiast w latach osiemdziesiątych poważne niebezpieczeństwo stwarzała przede wszyst-

¹² European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage – Explanatory Report – pkt 33–36; teksty raportów wyjaśniających do konwencji przyjętych w ramach Rady Europy są dostępne na stronie internetowej: conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/.

¹³ Postanowieniami Konwencji były związane 24 strony (23 państwa i Stolica Apostolska). W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku i w tym stuleciu Konwencję wypowiedziało 15 państw i Stolica Apostolska.

kim realizacja przeprowadzanych na dużą skalę projektów budowlanych.¹⁴ Liczba projektów i zakres podejmowanych na ich postawie prac (przy budowie autostrad, podziemnych trakcji kolejowych, parkingów, przebudowie centrów starych miast) stanowiły duże i wzrastające zagrożenie dla wykopalisk i obiektów dziedzictwa archeologicznego.

Sprawy te zostały podniesione na forum Komitetu Ministrów Rady Europy, który 13 kwietnia 1989 roku przyjął Zalecenie nr R (89) 5 dotyczące ochrony i podkreślenia wartości dziedzictwa kulturalnego w związku z planami zagospodarowania przestrzennego miast i wsi.¹⁵ Celem Zalecenia było wskazanie sposobów skutecznej ochrony obiektów tego dziedzictwa w związku z rozwojem działalności na obszarach miejskich i wiejskich, polegającej na prowadzeniu dużych robót budowlanych o charakterze publicznym lub realizowaniem innych przedsięwzięć związanych m.in. z rekultywacją terenów leśnych lub scalaniem gruntów. W Zaleceniu podkreślono, że w państwach członkowskich Rady występuje znaczne zróżnicowanie krajowych uregulowań prawnych i rozwiązań organizacyjnych w tym zakresie, dlatego należy ustalić tylko ogólne zasady i metody działań. Zwrócono uwagę na rozwój nowych praktyk w prowadzeniu robót publicznych, wynikający z postępu technicznego i naukowego oraz wskazano na konieczność dostosowania do niego przepisów prawnych dotyczących planowania i kontraktów na prace budowlane. Wskazano też na potrzebę zapewnienia środków finansowych na działalność badawczą. Uznano, że należy stworzyć jak najlepsze warunki do powiązania harmonijnego rozwoju z działaniami na rzecz ochrony. Przyznano pierwszeństwo metodom opartym na zasadzie ostrożności przed stosowaniem środków interwencyjnych, jednocześnie dopuszczając w sytuacji zagrożenia dla obiektów archeologicznych korzystanie z tego rodzaju środków.

Przygotowanie projektu zrewidowanej Konwencji z 1969 roku powierzono Specjalnemu Komitetowi Ekspertów do spraw Archeologii i Planowania, działającemu w ramach Komitetu Dziedzictwa Kulturalnego Rady Europy. Specjalny Komitet przygotował projekt w ciągu roku i w czerwcu 1991 roku przedłożył go Komitetowi Dziedzictwa Kulturalnego, który po dyskusji i zatwierdzeniu przekazał dokument Komitetowi Ministrów Rady. Podczas trzeciej Europejskiej Konferencji Ministrów odpowiedzialnych za sprawy dziedzictwa kulturalnego, która odbyła się na Malcie, 16 stycznia 1992 roku zrewidowana Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego została otwarta do podpisu.¹⁶

¹⁴ European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised) – Explanatory Report – Introduction.

¹⁵ Recommendation No. R (89) 5 of the Committee of Ministers to Member States concerning the Protection and Enhancement in the Context of Town and Country Planning Operations, adopted by the Committee of Ministers on 13th April 1989 at the 425th meeting of the Ministers' Deputies.

¹⁶ Dz.U. 1996, nr 120, poz. 564; ETS No. 143.

W preambule Konwencji stwierdzono, iż europejskie dziedzictwo archeologiczne jest poważnie narażone na zniszczenie wskutek realizowania dużej liczby projektów zagospodarowania przestrzennego oraz zagrożeń naturalnych, a także z powodu nielegalnych i nienaukowych prac wykopaliskowych oraz niewystarczającej świadomości społecznej. Przypomniano, iż odpowiedzialność za ochronę tego dziedzictwa spoczywa na bezpośrednio zainteresowanym państwie oraz na wszystkich państwach europejskich. Poprawiona Konwencja została przygotowana w celu uzupełnienia zasad Konwencji z 1969 roku w związku z rozwojem polityk planowania w tych państwach.

W zmienionym artykule definicyjnym dotyczącym dziedzictwa archeologicznego szerzej ujęto jego cechy i określono elementy składowe. Przyjmując, podobnie jak w Konwencji z 1969 roku, że na dziedzictwo to składają się pozostałości, obiekty i inne ślady ludzkości z minionych epok, wskazano na trzy atrybuty tych dóbr: 1) ich zachowanie oraz analiza umożliwiają prześledzenie historii ludzkości i jej stosunku do środowiska naturalnego; 2) podstawowym źródłem informacji są w odniesieniu do nich wykopaliska, odkrycia i inne metody badań dziejów ludzkości; 3) znajdują się one na obszarach podlegających jurysdykcji państw-stron Konwencji. Dodatkowe wyjaśnienie zawarto w ust. 3 art. 1, zgodnie z którym dziedzictwo to tworzą struktury, konstrukcje, zespoły budowli, eksploatowane miejsca, przedmioty ruchome i zabytki innego rodzaju, a także ich otoczenie znajdujące się zarówno na ziemi, jak i pod wodą. Zestawienie to nie ma charakteru wyczerpującego, a jedynie przykładowy. Obiektami archeologicznymi mogą być np. miejsca pochówku i ściany miejskich budynków. W definicji zwrócono też uwagę na znaczenie otoczenia obiektów dziedzictwa kulturalnego, bowiem należy pamiętać, iż wyłączenie niektórych obiektów z ich otoczenia, bez odpowiedniego udokumentowania i utrwalenia danych dotyczących pochodzenia tych obiektów, może spowodować utratę przez nie wartości naukowej. Istotne znaczenie ma zatem nie tylko prowadzenie wykopalisk za pomocą technik, które nie prowadzą do uszkodzenia obiektów, ale także umożliwiają prawidłowe zabezpieczenie wszelkich potrzebnych informacji naukowych.¹⁷

Większą przejrzystość konwencyjnych postanowień osiągnięto dzięki wprowadzeniu to tekstu tytułów odnoszących się do kilku powiązanych ze sobą lub pojedynczych artykułów.

Zobowiązania państw, podobnie jak we wcześniejszej Konwencji, dotyczą identyfikacji obiektów dziedzictwa archeologicznego, zbierania i rozpowszechniania informacji naukowych, kształtowania świadomości publicznej, zapobiegania niedozwolonemu obiegowi przedmiotów archeologicznych. Uregulowania prawne dotyczące tych zobowiązań są jednak znacznie bardziej szczegółowe i lepiej uporządkowane, co powinno korzystnie wpływać na proces stosowania

¹⁷ Por. European Convention... – Explanatory Report – Article 1.

Konwencji z 1992 roku. Przewidziano w niej także wiele nowych środków o charakterze protekcyjnym. W ramach działań na rzecz identyfikacji dziedzictwa archeologicznego państwa powinny w przepisach krajowych ustanowić obowiązek zgłaszania przez znalazców właściwym organom przypadkowych odkryć obiektów archeologicznych i udostępnienia ich w celu przeprowadzenia badań. W zakresie technik badawczych należy posługiwać się metodami niepowodującymi uszkodzeń, przy czym wykorzystywanie wykrywaczy metali i innych metod poszukiwawczych powinno być uzależnione od uzyskania specjalnych zezwoleń. W Konwencji przyznano też pierwszeństwo ochronie *in situ*, postanawiając jednocześnie, że przedmiotom przeniesionym z miejsca ich pochodzenia należy zapewnić odpowiednie warunki przechowywania.

Kluczowe znaczenie – z punktu widzenia zmian, które należało wprowadzić w dziedzinie ochrony dziedzictwa archeologicznego – mają postanowienia art. 5 Konwencji dotyczące zintegrowanej konserwacji tego dziedzictwa. Strony Konwencji przyjęły w tym zakresie kilka zobowiązań. Po pierwsze, powinny dążyć do uwzględniania potrzeb archeologii przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego, włączając archeologów do ustalania założeń tych planów, a także do udziału w dalszych etapach planowania, które powinno być oparte na strategii zapewniającej ochronę, konserwację i podwyższenie wartości miejsc o znaczeniu archeologicznym. Po drugie, należy stworzyć warunki do prowadzenia systematycznych konsultacji między archeologami a twórcami planów w celu dokonywania w nich niezbędnych zmian oraz zapewniania odpowiedniego czasu i środków na działalność badawczą. Trzecie zobowiązanie dotyczy dokonywania oceny wpływu na środowisko w odniesieniu do stanowisk archeologicznych i ich otoczenia. Państwa-strony zobowiązują się też, o ile to możliwe, do przeprowadzania na miejscu zabiegów konserwatorskich w stosunku do przedmiotów archeologicznych znalezionych podczas zagospodarowania terenu. W ramach zintegrowanej konserwacji należy również zapewnić, by na naukowy i archeologiczny charakter stanowisk archeologicznych nie wpływało niekorzystnie szerokie udostępnianie ich dla osób zwiedzających.¹⁸

Dla zwiększenia efektywności konwencyjnej ochrony istotne znaczenie mają zawarte w Konwencji z 1992 roku uregulowania finansowe. Wypełniają one poważną lukę w tym zakresie, dostrzeżoną w poprzedniej umowie. Państwa powinny zapewnić odpowiednie środki finansowe pochodzące od władz lokalnych, regionalnych i państwowych w celu wspierania badań archeologicznych oraz zwiększyć zasoby materialne przeznaczone na ratownictwo archeologiczne. W ramach ratownictwa archeologicznego należy uwzględnić przy realizacji planów zagospodarowania przestrzennego środki na pokrycie całkowitych kosztów związanych z nimi niezbędnych prac archeologicznych oraz przewidzieć

¹⁸ *Ibid.*, Article 5.

w budżecie działań wstępne badania i poszukiwania archeologiczne, ich dokumentowanie i publikowanie wyników.

Bardziej szczegółowe postanowienia, w porównaniu z Konwencją z 1969 roku, dotyczą zbierania i rozpowszechniania informacji naukowych. Strony Konwencji z 1992 roku zobowiązały się do podejmowania praktycznych środków w celu przygotowywania naukowych raportów po zakończeniu prac archeologicznych i następnie opublikowania specjalistycznych opracowań na ten temat. Jednym z działań sprzyjających wymianie informacji naukowych powinno być też organizowanie międzynarodowych programów badawczych.

Więcej uwagi poświęcono w Konwencji zobowiązaniom państw w zakresie zapobiegania niedozwolonemu obiegowi przedmiotów dziedzictwa archeologicznego. Przewidziano obowiązek szczegółowego informowania właściwych organów o wszystkich nasuwających podejrzenia propozycjach zbywania obiektów archeologicznych, a także wpływania na działalność instytucji gromadzących obiekty archeologiczne, by nie nabywały przedmiotów nielegalnie uzyskanych. Powinno to dotyczyć instytucji będących pod kontrolą państwa, ale należy też zachęcać inne instytucje i muzea, by przestrzegały konwencyjnych zasad gromadzenia obiektów archeologicznych. Wskazano również na możliwość zawierania przez państwa umów dotyczących zapobiegania nielegalnemu obrotowi obiektami archeologicznymi i zwrotu ich pełnoprawnemu właścicielowi.

Nowym rozwiązaniem, bardzo istotnym dla procesu implementacji Konwencji z 1992 roku, jest ustanowienie przez Komitet Ministrów Rady Europy Komitetu Ekspertów, zgodnie z postanowieniami art. 17 Statutu Rady. Komitet Ekspertów pełni funkcje organu kontrolnego, przyjmując okresowe sprawozdania przedkładane przez państwa-strony Konwencji, dotyczące wypełniania jej postanowień. Może on też przedkładać Komitetowi Ministrów propozycje odnoszące się do procesu implementacji i popularyzowania celów Konwencji oraz jej zmian lub rewizji, a także zalecać mu zaproszenie do przystąpienia do Konwencji państw nienależących do Rady Europy.

W postanowieniach końcowych Konwencji z 1992 roku odniesiono się do kwestii obowiązywania Konwencji z 1969 roku. Ustalono, że państwo, które było wcześniej stroną Konwencji z 1969 roku, powinno ją wypowiedzieć, jeśli chce stać się stroną zrewidowanej Konwencji, najpóźniej w chwili składania dokumentów ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia, dotyczących tej Konwencji.¹⁹ Warunkiem wejścia w życie Konwencji z 1992 roku było wyrażenie zgody na związanie się jej postanowieniami przez cztery państwa, w tym przynajmniej trzy państwa członkowskie Rady Europy i upływ 6 miesięcy od tej daty.²⁰ W sto-

¹⁹ Obecnie pozostało tylko 8 państw-stron Konwencji z 1969 roku – por. przypis 13.

²⁰ Konwencja weszła w życie 25 maja 1995 roku. Obecnie stronami Konwencji jest 36 państw członkowskich Rady Europy i Stolica Apostolska.

sunku do państw wyrażających swoją zgodę na związanie się Konwencją po jej wejściu w życie, staje się ona obowiązująca po upływie 6 miesięcy od dnia złożenia odpowiedniego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

Warto zaznaczyć, iż przewidziano też możliwość przystąpienia do Konwencji zarówno państw nienależących do Rady Europy, jak też Wspólnoty Europejskiej. Odbywa się to na zaproszenie Komitetu Ministrów Rady, który podejmuje decyzję w tej sprawie większością głosów, przy jednomyślności przedstawicieli państw–stron Konwencji zasiadających w Komitecie.

Przyjęcie zrewidowanej Konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego świadczy o gotowości Rady Europy do uzupełniania i zmiany wcześniej przyjętych instrumentów prawnych w celu dostosowania działań protekcyjnych do nowych zagrożeń, potrzeb i możliwości. Świadectwem doceniania przez państwa członkowskie tych wysiłków organizacji jest duża i nadal wzrastająca liczba stron Konwencji z 1992 roku.

OCHRONA DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO

Zainteresowanie sprawami ochrony dziedzictwa architektonicznego na forum Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy pojawiło się w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku. W dniu 10 maja 1963 roku Zgromadzenie uchwaliło kilka dokumentów dotyczących zachowania oraz rozwoju miejsc i zespołów historycznych lub artystycznych: Rezolucję 249 (1963) w sprawie działalności w tym zakresie władz lokalnych²¹, Zalecenie 365 (1963) w sprawie rozwoju oraz zachowania dawnych budowli oraz miejsc historycznych lub artystycznych²² i Zalecenie 366 (1963) w sprawie implementacji pilotażowego projektu zachowania i rozwoju historycznej dzielnicy Wenecji, sponsorowanego i finansowo wspieranego przez Radę Europy.²³ Na uwagę zasługuje zwłaszcza Zalecenie 365, w którym podkreślono, że budowle i miejsca historyczne są wartościowym świadectwem jedności oraz równocześnie bogactwa i różnorodności cywilizacji zachodniej, dlatego ich ochrona powinna być pilnym i wspólnym zadaniem narodów

²¹ Resolution 249 (1963) on action by local authorities in the preservation and development of ancient buildings and historic or artistic sites, 10th May 1963; teksty dokumentów Zgromadzenia Parlamentarnego Rady są dostępne na stronie internetowej: assembly.coe.int/documents/adoptedtext/.

²² Recommendation 365 (1963) on the preservation and development of ancient buildings and historic or artistic sites, 10th May 1963.

²³ Recommendation on the implementation of a pilot project for the preservation and development of a historic quarter of Venice, sponsored and financially assisted by the Council of Europe, 10th May 1963.

Europy. W Zaleceniu wezwano do zorganizowania pod auspicjami Rady Europy regionalnej konferencji poświęconej sprawom ochrony i rozwoju dawnych budowli oraz miejsc historycznych lub artystycznych, rozwijania w ramach Rady do spraw Współpracy Kulturalnej międzyrządowego współdziałania w tej dziedzinie, a także rozważenia możliwości powołania specjalnego organu, który zajmowałby się ochroną obiektów historycznych lub artystycznych o uznanym europejskim znaczeniu.

Problematyka ochrony dziedzictwa architektonicznego wielokrotnie była też podejmowana podczas sesji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady w latach siedemdziesiątych XX wieku. W przyjętym w styczniu 1970 roku Zaleceniu 589 (1970) nawiązano do ustaleń Europejskiej Konferencji ministrów odpowiedzialnych za zachowanie i odnawianie kulturalnego dziedzictwa zabytków i miejsc zabytkowych. Odbyła się ona pod auspicjami Rady Europy w Brukseli w dniach 25–27 listopada 1969 roku.²⁴ Zalecono, by zgodnie z uchwałami tej Konferencji utworzyć komitet ekspertów rządowych do spraw współpracy w dziedzinie ochrony dziedzictwa architektonicznego, który opracowałby Europejską Kartę określającą zasady tej ochrony oraz wezwano do podjęcia kroków w celu zorganizowania Europejskiego Roku Dziedzictwa Architektonicznego.

Dwa lata później Zgromadzenie poparło decyzje Komitetu Ministrów Rady o utworzeniu Międzyrządowego Komitetu Zabytków i Miejsc Zabytkowych i ogłoszeniu 1975 roku – Europejskim Rokiem Dziedzictwa Architektonicznego.²⁵ Zgromadzenie postanowiło regularnie, co dwa lata, dokonywać przeglądu sytuacji w zakresie ochrony europejskiego dziedzictwa architektonicznego oraz przekazywać swoje wnioski i zalecenia Komitetowi Ministrów.²⁶ Wskazano także organizację Europa Nostra jako kompetentną do przygotowywania sprawozdań na ten temat.²⁷

W 1974 roku, przed rozpoczęciem Europejskiego Roku Dziedzictwa Architektonicznego, Zgromadzenie Parlamentarne wyraziło swoje obawy, by po zakończeniu jego obchodów nie zaprzestano regularnych dyskusji i dokonywania oceny sytuacji w zakresie ochrony tego dziedzictwa.²⁸ Zalecono, by działania te

²⁴ Recommendation 589 (1970) on the European Conference of Ministers responsible for the preservation and rehabilitation of the cultural heritage of monuments and sites, 26th January 1970.

²⁵ Recommendation 681(1972) on the protection of Europe's architectural heritage, 20th October 1972.

²⁶ Resolution 532 (1972) on the protection of Europe's architectural heritage, 20th October 1972.

²⁷ Europa Nostra jest międzynarodową organizacją pozarządową, będącą europejską federacją stowarzyszeń zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego, utworzoną w 1963 roku i mającą siedzibę w Hadze. Informacje na temat organizacji są dostępne na stronie internetowej: www.europwnostr.org.

²⁸ Resolution 579 (1974) on future action of the Council of Europe for the conservation of the architectural heritage after 1975, 30th September 1974.

były kontynuowane w ramach współpracy międzyrządowej, koordynowanej przez Komitet Zabytków i Miejsc Zabytkowych.²⁹

Dokumentem Zgromadzenia inaugurującym Europejski Rok Dziedzictwa Europejskiego było Zalecenie 750 (1975), w którym zwrócono się do Komitetu Ministrów Rady o przyjęcie uroczystej deklaracji głoszącej, iż europejskie dziedzictwo architektoniczne jest dziedzictwem wszystkich mieszkańców Europy i wzywającej rządy państw europejskich do podjęcia wspólnych działań na rzecz zapewnienia jego efektywnej ochrony.³⁰ Działając zgodnie z tym zaleceniem, Komitet Ministrów przyjął 26 września 1975 roku Europejską Kartę Dziedzictwa Architektonicznego, przygotowaną przez Komitet Zabytków i Miejsc Zabytkowych.³¹ Karta została następnie uroczystie proklamowana przez Kongres w sprawie Europejskiego Dziedzictwa Architektonicznego, który odbył się w Amsterdamie w dniach 21–25 października 1975 roku.³²

W Deklaracji stwierdzono, że dziedzictwo architektoniczne, stanowiące świadectwo bogactwa i różnorodności kultury europejskiej, należy do wszystkich ludzi i państwa europejskie powinny wykazać się rzeczywistą solidarnością w jego zachowaniu. Przyszłość tego dziedzictwa zależy w znacznym stopniu od włączenia go w życie współczesnych narodów oraz przyznania mu odpowiedniego miejsca w planowaniu i rozwoju miast i regionów. W dziesięciu punktach Deklaracji ujęto najważniejsze zasady działań na rzecz dziedzictwa architektonicznego. Uznano, że dziedzictwo to tworzą nie tylko najważniejsze i najbardziej znane zabytki, ale także grupy mniejszych budowli w obrębie starych miast i charakterystyczne wioski w ich naturalnym lub przez człowieka stworzonym otoczeniu. Przeszłość utrwalona w tym dziedzictwie zapewnia taki charakter środowiska, który jest konieczny do pełnego i zrównoważonego życia. Dziedzictwo to stanowi także kapitał o niezastąpionej duchowej, kulturalnej, społecznej i ekonomicznej wartości oraz odgrywa ważną rolę w dziedzinie edukacji. Podkreślono też, iż dziedzictwo architektoniczne jest zagrożone i by skutecznie zapobiegać tym zagrożeniom, niezbędna jest jego zintegrowana ochrona. Taka ochrona wymaga prawnych, administracyjnych, finansowych i technicznych rozwiązań. W sferze prawnej należy wykorzystać już istniejące ustawodawstwo, a tam, gdzie jest ono niewystarczające do zapewnienia skutecznej ochrony, trzeba przyjąć odpowied-

²⁹ Recommendation 742 (1974) pod tym samym tytułem i przyjęte w tym samym dniu co Rezolucja 579 (1974).

³⁰ Recommendation 750 (1975) on the conservation of Europe's architectural heritage, 24th January 1975.

³¹ Doc. CM (75) 171 E/ 29 July 1975 – Draft European Charter of the Architectural Heritage adopted at the 4th Session of the Committee on Monuments and Sites, Strasbourg, 25–27 June 1975.

³² European Charter of the Architectural Heritage jest dostępna na stronie: www.icomos/docs/euroch_e.html.

nie instrumenty prawne na płaszczyźnie krajowej, regionalnej i lokalnej. Zintegrowana ochrona nie powiedzie się bez współdziałania wszystkich uczestników. Każde pokolenie jest odpowiedzialne za przekazanie tego dziedzictwa następnym pokoleniom. W końcowych punkcie Deklaracji jeszcze raz przypomniano, że europejskie dziedzictwo architektoniczne jest wspólnym dobrem całego kontynentu i wskazano, że Rada Europy powinna zapewnić, by jej państwa członkowskie prowadziły w duchu solidarności spójne polityki na rzecz tego dziedzictwa.

Kongres w Amsterdamie z uznaniem odniósł się do postanowień Karty. W przyjętej podczas obrad Deklaracji rozwinięto niektóre postanowienia Karty, szczególnie odnoszące się do zintegrowanej ochrony dziedzictwa architektonicznego.³³ Stwierdzono, że zachowanie tego dziedzictwa powinno być jednym z celów planowania urbanistycznego i regionalnego. Konieczne jest sporządzanie inwentarzy budowli, zespołów architektonicznych i miejsc zabytkowych oraz wytyczanie wokół nich stref chronionych. W działaniach protekcyjnych powinny uczestniczyć w najszerszym zakresie władze lokalne i obywatele. Sukces tych działań zależy bowiem od uwzględnienia w nich czynnika społecznego.³⁴ Zintegrowana ochrona wymaga też dostosowania środków legislacyjnych i administracyjnych oraz zapewnienia środków finansowych. Należy również wspierać i upowszechniać najlepsze metody, techniki i umiejętności w zakresie odtwarzania i odnawiania kompleksów historycznych.

Do spraw ochrony dziedzictwa architektonicznego powracano w latach siedemdziesiątych XX wieku na forum Zgromadzenia Parlamentarnego i Komitetu Ministrów Rady Europy jeszcze kilkakrotnie.³⁵ We wrześniu 1981 roku Komitet Ministrów zwrócił się do Komitetu Polityk Urbanistycznych i Dziedzictwa Architektonicznego o przedstawienie opinii w sprawie możliwości i potrzeby opracowania europejskiej konwencji dotyczącej ochrony tego dziedzictwa. Po uzyskaniu pozytywnej opinii w tej sprawie, Komitet Ministrów podczas 360. posiedzenia postanowił utworzyć zespół ekspertów do przygotowania projektu konwencji. Opracowany przez zespół projekt został zaaprobowany przez Komitet Polityk Urbanistycznych i Dziedzictwa Architektonicznego oraz przekazany do Komitetu Ministrów, który po jego przyjęciu, postanowił otworzyć do podpisu Konwencję o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy podczas drugiej

³³ The Declaration of Amsterdam, Congress on the Architectural Heritage, 21–25 October 1975 jest dostępna na stronie: www.icomos.org/docs/amsterdam.html.

³⁴ Społeczne aspekty ochrony dziedzictwa architektonicznego zostały też podkreślone w Rezolucji 598 (1975) Zgromadzenia Parlamentarnego – Resolution 598 (1975) on the social aspects of architectural conservation, 1st October 1975.

³⁵ Resolution 617 (1976) on follow-up to the Amsterdam Congress on the European Architectural Heritage, 25th March 1976; Recommendation 880 (1979) on the conservation of the European architectural heritage, 8th October 1979.

Europejskiej Konferencji Ministrów odpowiedzialnych za dziedzictwo architektoniczne 3 października 1985 roku.³⁶

Dziesięcioletni okres, który upłynął od przyjęcia Europejskiej Karty Dziedzictwa Architektonicznego, umożliwił Radzie Europy zgromadzenie doświadczeń, zapoznanie się ze stanowiskami państw, wielu organizacji i gremiów naukowych oraz przygotowanie umowy międzynarodowej, która odpowiada dwom przesłankom działalności Rady: ochrona dziedzictwa ma wybitnie kulturowy cel, a jego zintegrowana ochrona jest istotnym czynnikiem poprawy jakości życia.

W świetle postanowień Konwencji wyraźnie rysują się jej dwa cele, którym podporządkowano też strukturę umowy: wzmocnienie i wspieranie polityk ochrony i poprawy stanu dziedzictwa na terytoriach państw-stron oraz podkreślenie europejskiej solidarności w odniesieniu do ochrony tego dziedzictwa i rozwijanie współpracy pomiędzy państwami i regionami.

Pojęcie dziedzictwa architektonicznego wyjaśniono w art. 1 Konwencji. Nawiązano w nim do definicji dziedzictwa kulturalnego, zawartej w Konwencji UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 roku.³⁷ Konwencyjnej ochronie podlegają trzy kategorie obiektów. W odniesieniu do pierwszej grupy posłużono się tradycyjnym określeniem „zabytków”, a zaliczono do nich: budowle i struktury o wyraźnym – historycznym, archeologicznym, artystycznym, naukowym, społecznym i technicznym znaczeniu, łącznie z ich instalacjami i armaturami stanowiącymi integralną część budowli. Drugą kategorię obiektów chronionych stanowią grupy budowli, do których zaliczono jednorodne grupy miejskich i wiejskich budowli o wyraźnym znaczeniu historycznym, archeologicznym, artystycznym, naukowym, społecznym lub technicznym, a które są wystarczająco spójne z topograficznymi formami określonych jednostek.³⁸ Ostatnią grupę stanowią miejsca, które są połączonymi dziełami człowieka i przyrody, będące obszarami częściowo zabudowanymi i wystarczająco charakterystycznymi i jednorodnymi, by mogły być topograficznie określone oraz mające wyraźne historyczne, archeologiczne, artystyczne, społeczne i techniczne znaczenie. W stosunku do wszystkich trzech kategorii obiektów przyjęto ten sam punkt odniesienia – „wyraźne historyczne, archeologiczne, artystyczne, społeczne i techniczne znaczenie”. Nie pojawia się natomiast nigdzie kryterium wieku chronionych obiektów, a ponadto konwen-

³⁶ Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe, Granada, 3rd October 1985, ETS No. 121.

³⁷ Dz.U. 1976, nr 32, poz. 190, załącznik.

³⁸ Rozwinięta definicja zespołów została zawarta w Zaleceniu UNESCO dotyczącym ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym z 1976 roku – Recommendation concerning the safeguarding and contemporary role of historic areas, Records of the General Conference, Nineteenth Session, Nairobi 26 October–30 November 1976, vol. I, Resolutions, Annex I, s. 20–28.

cyjna definicja ujęta jest dość szeroko, co umożliwia obejmowanie nią wielu obiektów, biorąc też pod uwagę przepisy krajowe państw-stron w tej dziedzinie.

Pierwsza część postanowień Konwencji dotyczy zobowiązań państw-stron w zakresie działań protekcyjnych podejmowanych na swoich terytoriach. Państwa są zobowiązane do wprowadzenia ustawowych środków ochrony dziedzictwa architektonicznego, w ramach których ochroną byłyby objęte zabytki, zespoły budowli i miejsca. Ustawodawstwo krajowe powinno przewidywać odpowiednie procedury nadzoru i autoryzacji potrzebne do ochrony tego rodzaju dóbr, zapobiegające ich zniekształceniu, zniszczeniu spowodowanemu przez najemcę nieruchomości, czy zburzeniu. W tym celu należy wprowadzić, jeśli dotychczas nie istniały, odpowiednie procedury zgłaszania kompetentnym władzom wszystkich projektów dotyczących chronionych obiektów lub ich otoczenia, a także ustanowić przepisy zezwalające władzom publicznym na nakłanianie właścicieli obiektów do podejmowania działań na rzecz ochrony. Zakazane powinny być działania polegające na usuwaniu w całości lub części zabytków, a jeśli jest to konieczne, należy dążyć do przeniesienia obiektów w inne miejsca.

W Konwencji określono też środki pomocnicze krajowej ochrony, zaliczając do nich między innymi finansowe wsparcie ze strony władz publicznych, wykorzystywanie środków fiskalnych jako zachęty do podejmowania ochrony, promowanie prywatnych inicjatyw. W odniesieniu do otoczenia obiektów chronionych należy dążyć do podejmowania środków umożliwiających ogólną poprawę środowiska. W celu zapobiegania ryzyku zniszczenia fizycznego obiektów państwa powinny wspierać badania naukowe dotyczące negatywnego wpływu zanieczyszczeń i środków ograniczających takie oddziaływanie i uwzględnić szczególne problemy ochrony dziedzictwa architektonicznego w polityce przeciwdziałania zanieczyszczeniom.³⁹

Do krajowych środków ochrony należy też zaliczyć ustanowienie odpowiednich sankcji za działania naruszające ustawodawstwo dotyczące ochrony dziedzictwa architektonicznego, m.in. obejmujące obowiązek usunięcia budowli, które są niezgodne z wymaganiami ochrony lub przywrócenia chronionych obiektów do poprzedniego stanu.

Wiele uwagi poświęcono w Konwencji zintegrowanej ochronie dziedzictwa architektonicznego. W postanowieniach tych uwzględniono uregulowania zawarte we wcześniejszych dokumentach Rady Europy. Państwa zobowiązały się do brania pod uwagę wymagań w zakresie ochrony dziedzictwa architektonicznego we wszystkich stadiach planowania przestrzennego i procedurach wydawania zezwoleń na prowadzenie prac oraz traktowania spraw tej ochrony jako zasadniczego elementu polityk planowania i ochrony środowiska. Uznały też za

³⁹ Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe – Explanatory Report, Article 6.

potrzebne dla przyszłości dziedzictwa architektonicznego wspieranie stosowania i rozwoju tradycyjnych praktyk i materiałów. Jednocześnie podkreślono, że chronione obiekty powinny być wykorzystywane zgodnie z potrzebami współczesnego życia, a dawne budowle mogą być adaptowane do nowych sposobów ich użytkowania. W wypadku zezwolenia na publiczny dostęp do chronionych obiektów państwa powinny zapewnić, by nie wpływał on negatywnie na architektoniczny i historyczny charakter tych obiektów, a także na ich otoczenie.⁴⁰

W celu ułatwienia realizacji polityk zintegrowanej ochrony dziedzictwa architektonicznego państwa powinny zapewnić w ramach ich politycznych i administracyjnych struktur efektywną współpracę na wszystkich poziomach działalności konserwatorskiej, kulturalnej, w zakresie ochrony środowiska i planowania.

Do zobowiązań państw–stron włączono też ustanowienie na różnych etapach procesu decyzyjnego odpowiednich mechanizmów w celu uzyskiwania informacji, konsultacji i współpracy między państwem, władzami regionalnymi i lokalnymi, instytucjami i stowarzyszeniami kulturalnymi oraz społeczeństwem. Państwa powinny wspierać sponsorowanie i działalność stowarzyszeń niedochodowych w tej dziedzinie.

Ostatnia grupa zobowiązań państw–stron na płaszczyźnie krajowej dotyczy polityki informacyjnej i szkoleniowej. Na państwach ciąży obowiązek rozwijania świadomości społecznej odnośnie do wartości ochrony dziedzictwa architektonicznego jako elementu tożsamości kulturalnej oraz źródła inspiracji i twórczości obecnych i przyszłych pokoleń. W tym celu należy wykorzystywać nowoczesne techniki komunikowania i promocji, wskazujące na jedność dziedzictwa kulturalnego oraz związki istniejące między architekturą, sztuką, tradycjami i sposobem życia na płaszczyźnie europejskiej, krajowej i regionalnej. Państwa powinny też wspierać szkolenia w ramach różnych zawodów i rzemiosł związanych z ochroną dziedzictwa architektonicznego.

Drużę część konwencyjnych zobowiązań dotyczy współpracy międzynarodowej. Współpraca państw powinna obejmować wymianę informacji na temat metod ochrony, harmonizowania działalności protekcyjnej ze współczesnymi potrzebami ekonomicznymi, społecznymi i kulturalnymi, stosowania nowych technologii w celu identyfikacji i ewidencjonowania oraz przeciwdziałania zagrożeniom oraz działalności promocyjnej. Państwa powinny też, jeśli jest to konieczne, udzielać sobie technicznej pomocy w formie wymiany doświadczeń i ekspertów. Na podstawie zawieranych porozumień powinny rozwijać wymianę specjalistów, a wśród nich – osób odpowiedzialnych za szkolenia.

Najważniejszym rozwiązaniem o charakterze instytucjonalnym, dotyczącym współpracy międzynarodowej, bezpośrednio wpływającym na jej efektywność, jest ustanowienie Komitetu Ekspertów w myśl art. 24 Konwencji (zgodnie z po-

⁴⁰ *Ibid.*, Articles 10–13.

stanowieniami art. 17 Statutu Rady Europy). Głównym zadaniem Komitetu jest monitorowanie stosowania Konwencji. Komitet Ekspertów realizuje to zadanie, podejmując trzy rodzaje działań. Pierwszym jest składanie okresowych sprawozdań do Komitetu Ministrów Rady dotyczących sytuacji w zakresie polityk ochrony dziedzictwa architektonicznego w państwach–stronach, implementacji zasad zawartych w Konwencji oraz własnej działalności Komitetu. Drugą formą aktywności jest proponowanie Komitetowi Ministrów środków (umożliwiających stosowanie Konwencji), które powinny być włączone do wielostronnych przedsięwzięć oraz zgłaszanie propozycji rewizji lub zamiany Konwencji. Komitet może także kierować zalecenia do Komitetu Ministrów, dotyczące zaproszenia do przystąpienia do Konwencji państw nienależących do Rady Europy.

Istotną rolę przy określeniu prawnych ram współpracy międzynarodowej odgrywa art. 21 Konwencji, przewidujący możliwość stosowania bardziej korzystnych dla ochrony dziedzictwa architektonicznego postanowień wynikających z Konwencji w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz Europejskiej Konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego.

Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy weszła w życie 1 grudnia 1987 roku, pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od wyrażenia przez trzy państwa członkowskie Rady Europy zgody na związanie się jej postanowieniami.⁴¹ Komitet Ministrów Rady może zaprosić do przystąpienia do Konwencji państwa nienależące do Rady Europy i Wspólnotę Europejską. Każda strona może też wypowiedzieć Konwencję w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy. Wypowiedzenie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie sześciu miesięcy od otrzymania tej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego Rady.

Ostateczny kształt Konwencji z 1985 roku był efektem wieloletnich doświadczeń Rady Europy w opracowywaniu dokumentów dotyczących ochrony dziedzictwa architektonicznego. Większość państw członkowskich Rady uznała za celowe związanie się postanowieniami tej Konwencji, uważając, iż ułatwia ona podejmowanie działań protekcyjnych na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej.

OCHRONA DZIEDZICTWA AUDIOWIZUALNEGO

Rozwój techniki i związane z tym nowe możliwości wyrazu artystycznego spowodowały, że międzynarodową ochronę postanowiono rozszerzyć także nad

⁴¹ Obecnie stronami Konwencji jest 38 państw członkowskich Rady Europy; 4 państwa podpisały Konwencję, ale nie wyraziły ostatecznej zgody na związanie się jej postanowieniami. Polska dotychczas nawet nie podpisała Konwencji.

dziedzictwem audiowizualnym. Wprawdzie potrzeba roztoczenia ochrony nad tym rodzajem dziedzictwa kulturalnego jest stosunkowo nową koncepcją, ale została ona dostrzeżona zarówno na forum Rady Europy, jak i UNESCO.⁴² Już pod koniec lat siedemdziesiątych Zgromadzenie Parlamentarne Rady uchwaliło zalecenie dotyczące relacji pomiędzy państwem a kinem, w którym podkreślono potrzebę przechowywania, ochrony i odtwarzania filmów będących środkiem artystycznej ekspresji i mających walory dokumentacyjne.⁴³ W 1985 roku Komitet Ministrów przyjął Zalecenie o ochronie europejskiego dziedzictwa filmowego, w którym podkreślono rolę filmu jako świadectwa dziedzictwa kulturalnego i społecznego.⁴⁴ Stwierdzając, iż europejskie dziedzictwo filmowe jest poważnie zagrożone, za konieczne uznano zapewnienie mu ochrony poprzez: przechowywanie filmów w archiwach, utworzenie systemu prawnych depozytów dla filmów krajowych, ze szczególnym uwzględnieniem dokumentów historycznych i kulturalnych oraz upowszechnianie europejskiego dorobku filmowego. Postanowiono także rok 1988 ogłosić Rokiem Europejskiego Kina i Telewizji.⁴⁵ W następnych latach przyjmowano na forum organów Rady dokumenty dotyczące ochrony dorobku kinematograficznego i audiowizualnego.⁴⁶ Zwieńczeniem tych działań było opracowanie Europejskiej Konwencji o ochronie dziedzictwa audiowizualnego, która została otwarta do podpisu podczas 109 sesji Komitetu Ministrów Rady Europy w Strasburgu 8 listopada 2001 roku.⁴⁷

W preambule Konwencji stwierdzono, że materiały filmowe stanowią integralną część europejskiego dziedzictwa kulturalnego, dlatego państwa członkowskie Rady powinny zapewnić ich ochronę oraz zachowanie dla przyszłych pokoleń. Głównym celem Konwencji, określonym w art. 1, jest zatem zapewnienie ochrony europejskiego dziedzictwa audiowizualnego i traktowania go jako formy sztuki i obrazu przeszłości, za pomocą takich środków, jak: gromadzenie, zachowywanie i udostępnianie materiału filmowego dla celów kulturalnych, naukowych i badawczych, w interesie publicznym. W definicyjnych postanowieniach Konwencji wyjaśniono pojęcie materiału filmowego i utworu kinemato-

⁴² European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage – Explanatory Report, pkt 1.

⁴³ Recommendation 862 (1979) on cinema and the state, 11th May 1979.

⁴⁴ Recommendation No. R (85) 8 of the Committee of Ministers to Member States on the conservation of the European film heritage, 14th May 1985.

⁴⁵ Parliamentary Assembly Resolution 887 (1987) on European and Television Year, 8th October 1987.

⁴⁶ Parliamentary Assembly: Recommendation 1276 (1995) on the power of the visual image, 30th June 1995; Committee of Ministers: Resolution (88) 15 on Setting up a European Support Fund for the Co-production and Distribution of Creative Cinematographic and Audiovisual Works („Eurimages”), 26th October 1988.

⁴⁷ European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage, 8th November 2001, ETS No. 183.

graficznego, opierając się na postanowieniach zawartych w Zaleceniu UNESCO o ochronie i zachowaniu materiałów filmowych z 27 października 1980 roku.⁴⁸ Materiał filmowy został zdefiniowany jako każdy zapis filmowy, niezależnie od tego, jakimi środkami i na jakim nośniku został zarejestrowany, z dźwiękiem lub bez, zdolny do przekazania wrażenia ruchu. Utworem kinematograficznym jest dowolnej długości materiał filmowy, w szczególności filmy fabularne, rysunkowe i dokumentalne, przeznaczone do wyświetlania w kinach. Ustalono, że Konwencja będzie stosowana w odniesieniu do wszystkich utworów kinematograficznych od jej wejścia w życie, natomiast w drodze protokołów dodatkowych do Konwencji, przewidzianych w jej art. 18, będzie można rozszerzyć jej stosowanie do materiałów filmowych innych niż utwory kinematograficzne, takich jak produkcje telewizyjne. Istotne znaczenie ma także postanowienie, w myśl którego zobowiązania wynikające z Konwencji nie wpływają na postanowienia umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw autorskich i pokrewnych, pogarszając tę ochronę.⁴⁹

Zasadnicze postanowienia dotyczą gromadzenia materiałów filmowych w ramach depozytów obowiązkowych i dobrowolnych. Państwa–strony są zobowiązane do wprowadzenia, za pomocą środków ustawodawczych lub innych, obowiązku deponowania materiałów filmowych stanowiących część ich dziedzictwa audiowizualnego, wyprodukowanych lub współtworzonych na ich terytoriach. Możliwość odstąpienia od tego obowiązku dotyczy sytuacji, gdy materiał filmowy został prawnie zdeponowany na terytorium innego państwa–strony. Państwa zobowiązują się do wyznaczenia archiwów odpowiedzialnych za ochronę, dokumentowanie, restaurowanie, udostępnianie materiałów filmowych. Materiał powinien być deponowany maksymalnie w ciągu dwunastu miesięcy od pokazania jego ostatecznej wersji publiczności lub w innym uzasadnionym okresie ustalonym przez państwo (jeśli materiał nie jest udostępniany publiczności, wskazany okres biegnie od czasu wyprodukowania). Na państwach–stronach ciąży obowiązek zachęcania i wspierania działań na rzecz restaurowania zniszczonych materiałów filmowych i zapewnienia szczególnych środków ochrony w razie bezpośrednich zagrożeń.⁵⁰

Odrębne postanowienia Konwencji dotyczą dobrowolnego deponowania materiałów filmowych, które nie były wyprodukowane lub współtworzone na terytoriach państw–stron. Państwa powinny zachęcać i wspierać tego rodzaju depozyty, a także promować udostępnianie publiczności znajdujących się w nich materiałów.

⁴⁸ Recommendation for the Safeguarding and Preservation of Moving Images, 27 October 1980, Records of the General Conference, Twenty-first Session, Belgrade, 23 September to 28 October 1980, vol. I, Resolutions, s. 156–161.

⁴⁹ European Convention... – Explanatory Report, pkt 18–25.

⁵⁰ *Ibid.*, pkt 26–45.

Państwa–strony mogą tworzyć wspólne archiwa obejmujące depozyty obowiązkowe i dobrowolne. Powinny też sprzyjać i ułatwiać współpracę między archiwami i organami dobrowolnych depozytów w różnych państwach–stronach, m.in. w zakresie wymiany informacji, sporządzania europejskiej audiowizualnej filmoteki, zachowania wyposażenia do wyświetlania materiałów filmowych. Należy też dążyć do zawierania kontraktów z depozytariuszami w celu określenia ich praw i obowiązków w stosunku do materiałów filmowych oraz warunków odpowiedzialności za szkody w zdeponowanym materiale, czasowym lub trwałym przenoszeniu materiału, do kompensowania wydatków poniesionych na restaurowanie materiału.

Podobnie jak w innych konwencjach dotyczących ochrony dziedzictwa kulturalnego, przewidziano też ustanowienie stałego komitetu odpowiedzialnego za nadzorowanie procesu funkcjonowania i stosowania Konwencji. Bardziej szczegółowo określono jednak sposób jego powołania, skład, zasady organizacyjne i system głosowania. Komitet składa się z przedstawicieli państw–stron Konwencji. Każdemu państwu przysługuje jeden głos, a dla podjęcia decyzji potrzebna jest zgoda co najmniej dwóch trzecich państw obecnych podczas głosowania. Pierwsze posiedzenie komitetu powinno odbyć się w ciągu sześciu miesięcy od wejścia Konwencji w życie, a następne zwoływane są na żądanie jednej trzeciej państw–stron lub Komitetu Ministrów, lub z inicjatywy Sekretarza Generalnego Rady lub państwa zwracającego się o interpretację postanowień Konwencji. Komitet może kierować zalecenia do państw–stron dotyczące stosowania Konwencji, zgłaszać propozycje poprawek, kierować zalecenia do Komitetu Ministrów.

W Konwencji przewidziano też procedurę uchwalania protokołów dodatkowych oraz zawarto typowe dla konwencji Rady Europy klauzule końcowe. Ustalono, że Konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca po upływie trzech miesięcy od wyrażenia zgody na związanie się jej postanowieniami przez pięć państw, w tym co najmniej przez cztery państwa członkowskie Rady. Dla państw później przystępujących do Konwencji wchodzi ona w życie także pierwszego dnia miesiąca po upływie trzech miesięcy od złożenia przez nie dokumentu ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia. Stronami Konwencji, oprócz państw członkowskich Rady, mogą być państwa–strony Europejskiej Konwencji kulturalnej oraz Wspólnota Europejska. Konwencja weszła w życie 1 stycznia 2008 roku.⁵¹ Przewidziano możliwość wypowiedzenia Konwencji w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy. Staje się ono skuteczne pierwszego dnia miesiąca po upływie sześciu miesięcy od otrzymania przez Sekreta-

⁵¹ Obecnie stronami jest 5 państw (Chorwacja, Litwa, Monako, Słowacja, Węgry), a 10 państw ją podpisało, lecz nie wyraziło ostatecznej zgody na związanie się jej postanowieniami (nie ma wśród nich Polski).

rza tej notyfikacji. Nie jest natomiast dopuszczalne zgłaszanie zastrzeżeń do tej Konwencji.

Stosunkowo krótki okres obowiązywania Konwencji i niewielka liczba państw-stron powodują, że na razie nie można jeszcze mówić o jej korzystnym wpływie na ochronę dziedzictwa audiowizualnego. Konwencja została jednak zauważona i pozytywnie oceniona przez instytucje unijne w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 listopada 2005 roku w sprawie dziedzictwa filmowego i konkurencyjności związanych z nim działań przemysłowych.⁵²

SPOŁECZNE ZNACZENIE DZIEDZICTWA KULTURALNEGO JAKO PRZESŁANKA JEGO OCHRONY

Formą podsumowania dotychczasowych działań Rady Europy na rzecz dziedzictwa kulturalnego, a także próbą określenia różnych relacji między koncepcją dziedzictwa kulturalnego a innymi problemami współczesności (takimi jak globalizacja, zrównoważony rozwój, dialog międzykulturowy) oraz dziedzinami aktywności Rady było opracowanie Ramowej Konwencji o znaczeniu dziedzictwa kulturalnego dla społeczeństwa.⁵³ Projekt Konwencji został przygotowany przez Komitet Ekspertów i przyjęty przez Koordynacyjny Komitet do spraw Dziedzictwa Kulturalnego.⁵⁴ Konwencja została otwarta do podpisu w Faro 27 października 2005 roku.

W jej preambule powołano się na wcześniej przyjęte w tej dziedzinie konwencje Rady Europy, a także na Powszechną Deklarację Praw Człowieka i Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych oraz wyrażono przekonanie o potrzebie stworzenia paneuropejskich ram współpracy w celu urzeczywistnienia zawartych w nich zasad.

Pierwszy rozdział Konwencji ma charakter wprowadzający i zawiera określenie jej celów i zasad oraz ustalenia definicyjne. Wskazano w nim cztery zasadnicze cele Konwencji: 1) uznanie, że prawa dotyczące dziedzictwa kulturalnego są nierozzerwalnie związane z prawem do uczestniczenia w życiu kulturalnym, określonym w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka; 2) uznanie indywidualnej i zbiorowej odpowiedzialności w stosunku do dziedzictwa kulturalnego; 3) podkreślenie, że zachowanie dziedzictwa kulturalnego i zrównoważone korzystanie z niego ma na celu społeczny rozwój i poprawę jakości życia; 4) podjęcie kroków w celu stosowania postanowień Konwencji dotyczących roli dziedzictwa

⁵² Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 323/57, 9.12.2005.

⁵³ Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro, 27th October 2005, Council of Europe Treaty Series – CETS No. 199.

⁵⁴ Szerzej na temat genezy Konwencji – Framework Convention on the Value of the Cultural Heritage for Society – Explanatory Report, pkt A.

kulturalnego w budowaniu pokojowego i demokratycznego społeczeństwa, w procesach zrównoważonego rozwoju i promowaniu różnorodności kulturalnej oraz większej synergii kompetencji między zainteresowanymi uczestnikami publicznymi, instytucjonalnymi i prywatnymi.

W Konwencji posłużono się interesującą definicją dziedzictwa kulturalnego. Przyjęto, iż obejmuje ono zasoby odziedziczone z przeszłości, które identyfikują narody niezależnie od tego, czyją są własnością, stanowiące formę utrwalenia i wyrazu nieustannie zmieniających się wartości, wierzeń, wiedzy i tradycji, obejmujące wszystkie aspekty środowiska wynikające z oddziaływania w czasie pomiędzy ludźmi i ich otoczeniem. Jest to definicja dziedzictwa kulturalnego o najszerszym zakresie przedmiotowym spośród zawartych w dokumentach międzynarodowych.⁵⁵ Strony ustaliły także, iż wspólne dziedzictwo Europy składa się z wszystkich form dziedzictwa kulturalnego w Europie, tworzącego razem wspólne zasoby pamięci, zrozumienia, tożsamości, spójności i kreatywności, a także z idei, zasad i wartości pochodzących z doświadczenia gromadzonego w wyniku postępu i minionych konfliktów, które sprzyjają rozwojowi pokojowego i stabilnego społeczeństwa, opartego na poszanowaniu praw człowieka, demokracji i praworządności.

W Konwencji potwierdzono prawo każdego człowieka do korzystania z dziedzictwa kulturalnego i przyczyniania się do jego wzbogacania oraz odpowiedzialność – indywidualną i zbiorową – za poszanowanie własnego i należącego do innych dziedzictwa kulturalnego oraz wspólnego dziedzictwa Europy. Podkreślono, że prawo do dziedzictwa kulturalnego może podlegać tylko ograniczeniom koniecznym w demokratycznym społeczeństwie do ochrony interesu publicznego oraz praw i wolności innych osób.

Na uwagę zasługują zawarte w rozdziale I Konwencji zasady odnoszące się do prawa i polityk dotyczących dziedzictwa kulturalnego. Państwa-strony przyjmują w tym zakresie następujące zobowiązania: 1) uznanie publicznego znaczenia elementów dziedzictwa kulturalnego zgodnie z ich znaczeniem dla społeczeństwa; 2) podnoszenie wartości dziedzictwa kulturalnego poprzez jego identyfikację, badanie, interpretowanie, ochronę, konserwację i udostępnianie; 3) ustanowienie przepisów prawnych umożliwiających korzystanie z prawa do dziedzictwa kulturalnego; 4) sprzyjanie klimatowi społecznemu i ekonomicznemu uczestniczenia w działalności na rzecz dziedzictwa kulturalnego; 5) popieranie ochrony dziedzictwa jako głównego czynnika działań na rzecz zrównoważonego rozwoju, różnorodności kulturalnej i współczesnej kreatywności; 6) uznawanie wartości dziedzictwa kulturalnego znajdującego się na terytoriach podlegających ich jurysdykcji, niezależnie od jego pochodzenia; 7) formułowanie zintegrowanych strategii w celu ułatwiania procesu implementacji konwencyjnych postano-

⁵⁵ Por. *ibid.*, Article 2.

wień. Zaznaczono równocześnie, iż postanowienia Konwencji nie powinny wpływać na stosowanie korzystniejszych dla dziedzictwa kulturalnego i środowiska instrumentów prawnych o charakterze krajowym i międzynarodowym.

W drugiej części Konwencji zawarto postanowienia dotyczące roli dziedzictwa kulturalnego w życiu społeczeństw i rozwoju. Podkreślono znaczenie dialogu związanego z tym dziedzictwem, potrzebę stosowania zintegrowanego podejścia do polityk dotyczących dziedzictwa kulturalnego i zasobów biologicznych, geologicznych i różnorodności krajobrazowej, a także konieczność poszanowania integralności dziedzictwa kulturalnego w działalności gospodarczej i na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Część trzecia odnosi się do wspólnej odpowiedzialności i publicznego udziału w działalności dotyczącej dziedzictwa kulturalnego. Postanowiono, że w zarządzaniu dziedzictwem kulturalnym należy promować zintegrowane i oparte na odpowiednich informacjach podejście władz publicznych we wszystkich sektorach i poziomach działalności, rozwijać innowacyjne metody współdziałania, wspierać dobrowolne inicjatywy i zachęcać do udziału organizacje pozarządowe. Ważne miejsce powinny też zajmować sprawy dziedzictwa kulturalnego w procesie edukacji, szkolenia zawodowego, badaniach interdyscyplinarnych, w wymianie informacji oraz działalności na rzecz społeczeństwa informacyjnego.

W ostatnim, merytorycznym rozdziale Konwencji zawarto postanowienia poświęcone sprawom monitoringu i współpracy międzynarodowej. Państwa powinny rozwijać monitoring w zakresie ustawodawstw, polityk i praktyk dotyczących dziedzictwa kulturalnego oraz utrzymywać, rozwijać i uzupełniać dane we wspólnym systemie informacyjnym, ułatwiającym dokonywanie oceny wypełniania przez strony konwencyjnych postanowień. W ramach mechanizmu monitoringu przewidziano, że Komitet Ministrów Rady zdecyduje o powołaniu odpowiedniego komitetu lub powierzeniu istniejącemu już komitetowi zadania monitorowania stosowania Konwencji. Desygnowany w tym celu komitet będzie na wniosek stron wydawał opinie doradcze w sprawach dotyczących interpretacji Konwencji, biorąc pod uwagę także inne instrumenty prawne Rady Europy. Państwa-strony powinny współpracować ze sobą w wypełnianiu celów i zasad Konwencji, szczególnie w zakresie opracowywania strategii osiągnięcia priorytetów ustalonych w procesie monitorowania, wspierania wielostronnych i transgranicznych inicjatyw oraz regionalnej współpracy w realizacji tych strategii, wymiany, rozwoju i upowszechniania dobrych praktyk, informowania o celach i implementacji Konwencji. Państwa mogą też w drodze porozumienia przyjąć ustalenia finansowe ułatwiające współpracę międzynarodową.

Postanowienia końcowe Konwencji są podobne do zawartych w innych konwencjach Rady Europy. Wejście w życie Konwencji nastąpi pierwszego dnia miesiąca, po upływie trzech miesięcy od wyrażenia przez dziesięć państw członkowskich Rady Europy zgody na związanie się postanowieniami tej Konwen-

cji.⁵⁶ Komitet Ministrów może zaprosić do przystąpienia do Konwencji państwa nienależące do Rady oraz Wspólnotę Europejską.

Konwencja z Faro zawiera interesujące przesłanie i może być traktowana jako swoisty manifest Rady Europy dotyczący dziedzictwa kulturalnego oraz zbiór wytycznych dla przyszłych działań, bardziej niż umowa międzynarodowa nakładająca konkretne zobowiązania na państwa–strony. Symptomatyczne wydaje się to, że Konwencja została otwarta do podpisu tydzień po przyjęciu przez Konferencję Generalną UNESCO, w dniu 20 października 2005 roku, Konwencji UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.⁵⁷

UWAGI KOŃCOWE

Problemy ochrony dziedzictwa kulturalnego były podejmowane także w innych dokumentach Rady Europy. Należą do nich Europejska Konwencja o przestępstwach dotyczących dóbr kulturalnych z 23 czerwca 1985 roku⁵⁸ oraz Europejska Konwencja krajobrazowa z 20 października 2000 roku.⁵⁹ W pierwszej z tych Konwencji przewidziano wprowadzenie przez państwa–strony sankcji za przestępstwa związane przede wszystkim z nielegalnym obrotem dobrami kulturalnymi. Konwencja ta nie weszła jednak dotychczas w życie i żadne państwo nie wyraziło zgody na związanie się jej postanowieniami. W Konwencji krajobrazowej stwierdzono natomiast, iż krajobraz jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturalnego. Przewidziana w Konwencji ochrona krajobrazu odnosi się do obszaru postrzeganego przez człowieka. Jego charakter jest wynikiem działalności i interakcji czynników przyrodniczych i/lub kulturowych.

W wielu innych dokumentach Rady Europy, niemających charakteru wiążącego, poruszano też różne aspekty ochrony dziedzictwa kulturalnego. W zaleceniach Zgromadzenia Parlamentarnego podjęto takie kwestie, jak: ochrona przedmiotów o wartości historycznej i artystycznej podczas wojny⁶⁰, ochrona podwodnego dziedzictwa kulturalnego⁶¹, ochrona dziedzictwa kulturalnego przed

⁵⁶ Dotychczas sześć państw: Chorwacja, Czarnogóra, Łotwa, Mołdowa, Norwegia i Słowenia wyraziło zgodę na związanie się postanowieniami Konwencji.

⁵⁷ Dz.U. 2007, nr 215, poz. 1585.

⁵⁸ European Convention on Offences relating to Cultural Property, Delphi, 23rd June 1985, ETS No. 119.

⁵⁹ Dz.U. 2006, nr 14, poz. 98; European Landscape Convention, Florence, 20th October 2000, ETS No. 176.

⁶⁰ Recommendation 19 concerning the protection, in the event of war, of works of artistic or historic value, 8th December 1951.

⁶¹ Recommendation 848 (1978) on the underwater heritage, 4th October 1978.

kłękami żywiłowymi⁶², ochrona europejskiego dziedzictwa lingwistycznego i literackiego⁶³, ochrona afrykańskich dóbr kulturalnych.⁶⁴

Podjętowane są też nowe inicjatywy w zakresie opracowania tekstów konwencji. W kwietniu 2007 roku Zgromadzenie Parlamentarne z satysfakcją odnotowało fakt, iż po raz pierwszy w historii Rady Europy projekt konwencji przygotowała i przedłożyła grupa studentów. Jest to projekt Europejskiej Konwencji o ochronie dawnych i tradycyjnych rzemioł.⁶⁵

Na efektywność działań protekcyjnych Rady Europy w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturalnego wpływa też instytucjonalizacja ochrony. Oprócz komitetów powoływanych na podstawie przyjmowanych konwencji, nadzorujących proces ich implementacji, istotną rolę odgrywał Komitet Koordynacyjny do spraw Dziedzictwa Kulturalnego, działający w latach 2001–2007. Został on zastąpiony w 2008 roku przez Komitet Koordynacyjny do spraw Dziedzictwa Kulturalnego i Krajobrazu, co związane było z poszerzeniem zakresu działalności tego organu.

Rada Europy prowadzi też szeroką działalność informacyjną i promocyjną na rzecz ochrony dziedzictwa europejskiego. Od 1991 roku organizowane są pod jej auspicjami Europejskie Dni Dziedzictwa, które od 1999 roku są wspólnym przedsięwzięciem Rady Europy i Komisji Europejskiej. W październiku 2008 roku odbyło się Pierwsze Forum Europejskiego Dziedzictwa, które inaugurowało coroczne spotkania osób zainteresowanych sprawami ochrony, popularyzowania oraz interpretowania dziedzictwa kulturalnego.⁶⁶

SUMMARY

The protection of cultural heritage has been one of the fields of activity of the Council of Europe. The Council devoted many documents to this matter. They were accepted in the form of resolutions and recommendations, as well as conventions. The first convention obliging the member states to protect common cultural heritage of Europe and make its objects available to the public was the European Cultural Convention of 19 December 1954. In the following years on the Council's forum there were elaborated and accepted conventions pertaining to different kinds of cultural heritage: the European Convention on the Protection of Archaeological Heritage of 6 May 1969, whose revised version was accepted on 16 January 1992, the Convention for the

⁶² Recommendation 1042 (1986) on protecting the cultural heritage against disasters, 19th September 1986.

⁶³ Recommendation 1843 (1986) on the Europe's linguistic and literary heritage, 19th September 1986.

⁶⁴ Recommendation 1651 (2004) – Ending the plundering of African cultural objects, 2nd March 2004.

⁶⁵ Parliamentary Assembly Doc. 11268 on European Convention on the Protection of Old and Traditional Crafts, 23rd April 2007.

⁶⁶ Pierwsze Forum na temat „Dziedzictwo i Dialog” odbyło się w Brukseli, w dniach 23–24 października 2008 roku.

Protection of Architectural Heritage of Europe of 3 October 1985, and the European Convention for the Protection of Audiovisual Heritage of 8 November 2001. A specific culmination of the Council of Europe's to date actions for cultural heritage, as well as an attempt to specify the relations between the conception of this heritage and other problems of the present times (globalization, sustainable development, intercultural dialogue) and fields of the Council's activity was the working out of the Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society opened to signature on 27 October 2005. Apart from the protectionist obligations imposed on the states-parties, these conventions provide for establishing the committees supervising their implementation process. Their activity is supported by the Steering Committee for Cultural Heritage and Landscape acting within the Council of Europe.